

Proloog

Turijn, 1929

‘Wie in godsnaam is Vivaldo?’ vraagt Filippo Giordano een tikkeltje ongeduldig. ‘Vivaldi’, corrigeert de man gekleed in een keurig, zij het wat ouderwets maar degelijk tweedpak. Hij schuifelt wat ongemakkelijk op de net iets te lage stoel die voor het indrukwekkende mahoniehouten bureau van signore Giordano staat en vervolgt: ‘Antonio Vivaldi was een zeer begaafd Venetiaans componist die leefde in de eerste helft van de achttiende eeuw.’ Hij bespeurt zowaar enige interesse uit de lichaamstaal van de fabrieksdirecteur die eerder had aangeven maar vijf minuten tijd te hebben voor een gesprek met professor Alberto Gentili van de Nationale Bibliotheek van Turijn.

Filippo neemt een lange trek van zijn sigaret en kijkt de musicoloog aandachtig recht in de ogen. Hij kan zich niet herinneren de professor eerder te hebben ontmoet, al lijkt het hem wel een sympathieke kerel.

Wat eenvoudig gekleed, maar ja, wat kan je van *academici* verwachten? ‘Professor Gentili, hoe komt het dan dat ik nog nooit van deze VIVALDI heb gehoord?’ Deze keer let Filippo erop de naam goed uit te spreken. Alberto Gentili wist dat Filippo een liefhebber was van klassieke muziek. Vaak genoeg was hij hem samen met zijn vrouw in het concertgebouw tegengekomen. Niet dat zij elkaar persoonlijk kenden, want de Giordano’s hadden hun eigen box. Als succesvol zakenman kon Filippo Giordano zich het beste van het beste permitteren, terwijl hij genoeg moest nemen met een plaats in de zaal. Niet dat hij dat erg vond, integendeel! Als musicoloog kon Alberto een voorstelling het best waarderen op de plek waar hij de muziek ook het best kon horen. Soms werd hij uit hoofde van zijn functie wel eens uitgenodigd om een voorstelling bij te wonen op één van de galerijen die plaats bood aan de rijk gedecoreerde privéboxen, maar ergerde zich dan vaak mateloos aan het gedrag van de aanwezigen, wiens aandacht meer uitging naar de laatste roddels of naar de kwaliteit van de champagne - die overigens altijd rijkelijk vloeide - dan naar de voorstelling zelf. Uitzondering was het echtpaar Giordano. Al had hij nooit bij hen in de box gezeten, vanuit de meeste andere boxen kon hij hun altijd wel zien zitten en meestal zaten zij dan geconcentreerd te luisteren. In de wandel-

gangen had hij wel gehoord dat in hun luxe landhuis ver buiten het drukke stadscentrum van Turijn regelmatig concerten werden georganiseerd en dat vooral signora Giordano waar mogelijk en noodzakelijk musici financieel steunde. Mede daarom heeft professor Gentili hoge verwachtingen van dit gesprek. Hij schraapt zachtjes zijn keel en neemt een slok water. Koffie heeft hij beleefd afgeslagen, want daar krijgt hij de laatste jaren altijd het zuur van.

Dan vervolgt hij zijn verhaal: ‘Welnu, deze Antonio Vivaldi heeft mij de laatste jaren intensief beziggehouden. Ik zal u de details besparen, want u bent een druk man, maar ik garandeer u dat dit verhaal u zal interesseren!’ Filippo werpt een vluchtige blik op zijn horloge, een stijlvol vormgegeven Patek Phillipe, dat hij jaren geleden van zijn vrouw cadeau heeft gekregen, en geeft professor Gentili een knikje ter goedkeuring om van wal te steken. Uit een zilveren sigarettenkoker plukt hij geroutineerd een sigaret om er de professor vervolgens ook één aan te bieden.

‘Nee dank u, ik rook niet.’

Onverschillig fronst Filippo zijn zware wenkbrauwen waarin de eerste grijze haren zichtbaar worden. Nadat hij de sigaret heeft aangestoken, vult de ruimte zich met het scherpe aroma van Libanese tabak. Met een stevige trek kringelen de eerste rooksliertjes langzaam omhoog naar het hoge plafond. Giordano leunt ontspannen achterover in zijn stoel en maakt met zijn hand een uitnodigend gebaar naar Gentili om zijn verhaal te hervatten. ‘Niemand zal het u kwalijk nemen dat u nog nooit van deze componist heeft gehoord. De naam Antonio Vivaldi is al lang geleden in de vergetelheid geraakt. Zelfs tot op de dag van vandaag kent slechts een enkeling zijn naam en een aantal van zijn werken. We weten nog steeds niet exact wat en hoeveel Vivaldi allemaal gecomponeerd heeft, maar sinds een aantal jaren weten we dat zijn oeuvre zeer omvangrijk moet zijn geweest.’

‘Hoe bent u dat dan te weten gekomen?’ onderbreekt signore Giordano hem met al meer belangstelling dan aan het begin van hun gesprek.

‘Ah, noem het geluk, noem het Gods wil’, glimlacht de professor. ‘Het begon allemaal een paar jaar geleden, in de herfst van 1926 om precies te zijn, toen onze bibliotheek het verzoek kreeg een collectie manuscripten en boeken te taxeren. Het betrof een collectie uit een oud klooster in Monferrato dat de orde wilde verkopen om enige renovatiewerkzaamheden te kunnen bekostigen. Omdat er al direct sprake van was dat muziek een belangrijk deel van deze collectie uitmaakte, had dit mijn grootste aandacht. Ik ben namelijk al jaren op zoek naar het verloren gegane muziekarchief van het hoforkest van Savoy dat hier in Turijn was gevestigd. Zoals

u waarschijnlijk weet, week het Savoyaanse hof indertijd uit naar Sardinië om uit de handen van de legers van Napoleon te blijven. Volgens de overlevering was het muziekarchief te omvangrijk om mee te nemen en is er daartoe besloten het ergens goed te verbergen. Helaas is dat zo grondig gebeurd dat het archief nooit is teruggevonden. U kunt zich voorstellen dat zowel Luigi Torri, de directeur van de bibliotheek, en ik erg opgewonden waren over deze collectie die ons werd aangeboden. Zou dit een deel van het Savoy archief kunnen zijn? Het waren inderdaad allemaal muziekstukken die ik aantrof. Veel werk van Alessandro Stradella, een andere componist, maar ook veertien delen met originele werken van Antonio Vivaldi. Dit laatste was zeer bijzonder, want alle manuscripten waren origineel met aantekeningen van Vivaldi zelf. Een werkelijke schat dus en onbetaalbaar voor onze bibliotheek. Inmiddels begaven zich meer kapers op de kust en moesten we snel handelen om ervoor te zorgen dat deze collectie intact bleef en niet verdeeld zou worden onder honderden antiekhandelaren. Dat zou het risico dat deze muziek wederom begraven zou worden in duistere privécollecties alleen maar vergroten.'

'Maar wat is er dan zo bijzonder aan deze collectie, of aan de muziek van Vivaldi?' valt Filippo de professor wederom in de rede.

'Ah, het is jammer dat u het concert verleden jaar januari heeft gemist. Dan had u zelf kunnen ervaren wat ik u nu met veel woorden probeer te vertellen.'

De fabrieksdirecteur drukt zijn sigaret uit in de asbak, staat op en loopt naar één van de hoge ramen die uitzicht bieden op het dal met in de verte nog net zichtbaar de spits van de Mole Antonelliana, die al tientallen jaren het centrum van Turijn domineert. De koude februariwind laat de regen in vlagen tegen de ramen kletteren. Filippo herinnert zich nog maar al te goed hoe hij en zijn vrouw verleden jaar de kille wintermaanden ontvluchtten en wekenlang doorbrachten op een luxe cruiser die tergend langzaam stroomopwaarts over de Nijl voer en iets sneller stroomafwaarts gleed.

Het was niet alleen een vlucht voor het weer geweest. Het was ook om te vergeten. Vergeten, het vrolijke stemmetje van Renzo dat altijd alle hoeken van het huis leek te vullen. Hun prachtige zoon, ondeugend en avontuurlijk, maar nu niet meer. Het was stil in het huis, doodstil.

De koorts had te lang aangehouden en ondanks dat de beste dokters rond zijn bed waren geschaard, hield de koorts de kleine jongen moordlustig in zijn greep. Tot het moment waarop dat kleine lijfje het uiteindelijk moest

opgeven en slechts met een nauwelijks hoorbare zucht als een soort van verlichting zijn veel te korte leven vroegtijdig afsloot.

Het was de meest dramatische ervaring in zijn leven, en Filippo wist toen niet en eigenlijk nog steeds niet hoe om te gaan met het verdriet van zijn vrouw. Een lange vakantie hier ver vandaan had niet het gewenste effect gegeven. Eenmaal teruggekomen was het huis nog steeds stil en was het slechts de bitterzoete herinnering die treurig bleef hangen.

Filippo haalt diep adem en keert de regen zijn rug toe. 'Het spijt mij, ik verkeerde die periode in het buitenland. Het schijnt dat ik iets bijzonders heb gemist. Vertel mij professor Gentili, wat voor soort muziek componeerde deze Vivaldi?'

'Betere vraag zou wellicht zijn welke muziek niet', grijnst Alberto. 'Kerkmuziek, concerto's, opera's, noem maar op. En daarbij mag worden opgemerkt dat deze man een vernieuwer was, zowel in compositie als in het gebruik van instrumenten.'

'Mm, interessant.' Filippo gaat op een hoek van zijn bureau zitten en neemt met een elegant gebaar weer een sigaret uit de sigarettenkoker. Peinzend tikt hij zijn sigaret op zijn linkerhand en even lijkt hij te twijfelen of hij hem aan zal steken. 'Professor Gentili, ik wil nog even terugkomen op wat u eerder zei. Er waren niet voldoende fondsen bij uw bibliotheek beschikbaar om deze collectie aan te kunnen kopen. Maar mag ik afleiden uit het feit dat er een concert heeft plaatsgevonden, u toch kans heeft gezien voldoende middelen op tafel te kunnen krijgen?'

'Ja en nee', antwoordt Alberto en schuift zichzelf nog eens in een andere positie op de ongemakkelijke stoel. 'Dankzij de enorme financiële steun van signore Foa, de wel gefortuneerde effectenmakelaar, is de bibliotheek rechtmatig eigenaar geworden van deze collectie.'

'Mijn felicitaties', meent Filippo oprecht. 'Maar wat verwacht u van mij en wat is nu werkelijk het doel van dit gesprek?' Op datzelfde moment opent de deur en Alberto Gentili herkent direct de wat somber gestemde secretaris van de directeur.

'Francesco?' roept Gentili luid terwijl zijn handen een gebaar maken waaruit blijkt dat hij niet weet wat er aan de hand is.

'Uw volgende afspraak wacht al enige tijd', broemt Francesco monotoon en werpt een afkeurende blik op professor Gentili als ware deze een soort indringer in zijn heiligdom.

Filippo draait zich om en kijkt snel op het dagprogramma dat zijn secretaris eerder deze ochtend, net zoals alle andere dagen, voor hem heeft klaargelegd.

‘Nog vijf minuten, Francesco’, beveelt de directeur. ‘Natuurlijk’, antwoordt de sombere verschijning al knikkend. Alvorens hij de deur geluidloos sluit, werpt hij nog een laatste vernietigende blik op de professor die zijn agenda heeft verstoord.

‘U hoort het professor, nog vijf minuten. Maar mijn volgende afspraak is iemand van de regering en deze persoon kan nog wel even wachten. Wat kan ik voor u betekenen?’

Ondertussen had Filippo weer formeel plaatsgenomen achter zijn bureau. Professor Gentili probeert zijn stoel dichterbij het bureau te schuiven en buigt samenzweerderig over het met leer beklede bureaublad.

‘De collectie is niet compleet’, fluistert de professor nu bijna. ‘Nadat we begonnen waren met het inventariseren, bleek al heel snel dat dit slechts de helft van een grote collectie moet zijn geweest. U kunt zich voorstellen dat de jacht op de ontbrekende manuscripten wordt geopend als dit algemeen bekend wordt. Tenslotte zijn er voldoende handelaren te vinden die zwaar teleurgesteld werden toen deze verzameling in zijn geheel bij onze bibliotheek werd ondergebracht.’

Giordano knikt begrijpend.

‘De afgelopen jaren zijn we bezig geweest met het traceren van de andere helft en zoals u zult begrijpen, moest dit allemaal zo discreet mogelijk verlopen. Vandaar dat we ook geen andere concerten hebben georganiseerd of anderszins publiciteit aan Vivaldi hebben gegeven. Hij moest nog even ‘begraven’ blijven.’

‘En is uw zoektocht succesvol geweest?’ vraagt Filippo aandachtig, inmiddels in een even zo samenzweerderige houding gezeten.

‘O ja, dank God! Het was niet eenvoudig, maar absoluut de moeite waard. Ik heb exact de andere helft van de collectie kunnen traceren en nu zijn we op een punt gekomen waarbij ik een beroep moet doen op uw barmhartigheid.’

De fabrieksdirecteur voelt nu waar het gesprek heen dreigt te gaan en gaat weer achterover zitten, waarmee hij abrupt de intieme sfeer beëindigt die even tussen de twee heren bestond.

‘De verzameling die de collectie compleet zal maken, is privébezit. Het leek erop dat een aankoop onmogelijk was, maar de eigenaar geeft steeds meer signalen af dat hij wel bereid is in te stemmen met een verkoop. Echter, het zijn de financiën die een probleem vormen. De bibliotheek beschikt over onvoldoende fondsen en datzelfde geldt voor de lokale overheid. Onze directeur heeft zelfs contact gehad met de regering, maar het schijnt dat

Mussolini op dit moment andere prioriteiten heeft.’

‘Dat is volkomen juist’, zegt Giordano geërgerd. ‘Kijk wat er afgelopen week is gebeurd. Een showverdrag met daarin de zogenaamde erkenning van de Heilige Stoel en waarin het rooms-katholicisme is verheven tot de staatsgodsdienst van Italië. Ha, enkel een publiciteitstunt van Mussolini om zijn draagvlak onder het publiek te vergroten. Maar waar niemand bij stilstaat, is dat deze grap heel veel geld heeft gekost. Naar mijn idee heeft Mussolini de paus omgekocht, al luidt de officiële verklaring dat de staat het Vaticaan wil compenseren voor de bezittingen die wij indertijd in beslag hebben genomen. Nonsens!’ besluit hij opgewonden en slaat met zijn vuist op het bureau. Professor Gentili deinst verschrikt achteruit, zeker nu signore Giordano is gaan staan, zijn rechterwijsvinger dreigend in de lucht zwaaiend.

‘Het enige waarvan Il Duce zich verzekerd heeft, is de steun van het Vaticaan voor zijn beleid! Weet u professor, dit land zakt langzaam weg als een verdwaalde reiziger in een moeras. De mensen in de straat lopen weg met Mussolini, maar niemand kijkt verder dan zijn neus lang is. En ik vertel u dat de industrie, waar dit land het eigenlijk van zou moeten hebben, mag betalen voor zijn ‘beleid’. U gaat mij vragen om geld. Maar als ‘onze leider’ zijn gang blijft gaan, vraag ik mij ernstig af hoeveel ruimte er nog is voor de ‘barmhartigheid’ zoals u die zojuist formuleerde.’

Professor Gentili begint zich zorgen te maken. Politiek heeft hem nooit geïnteresseerd, maar hij weet wel dat de economische situatie van het land niet rooskleurig is en dat schenkingen voor culturele aankopen op dit moment laag genoteerd staan op het prioriteitenlijstje van de industriëlen. Het word tijd om zijn laatste troef uit te spelen. Hij heeft nu echt genoeg van de stoel en staat op zodat hij signore Giordano weer recht in de ogen kan kijken. Beide mannen zijn even groot, al is Filippo duidelijk steviger gebouwd.

‘Volgens mij hoeven wij ons geen zorgen te maken, signore Giordano. Politici komen en gaan als bladeren aan de bomen. Dat heeft de geschiedenis ons wel geleerd. Het zal mij niets verbazen indien over vijftwintig jaar iedereen Mussolini al lang weer is vergeten. Maar wie zeker niet vergeten zal worden’, even pauzeert de professor.

‘Ha’, onderbreekt Giordano hem en roept lachend uit. ‘Antonio Vivaldi!’ De professor lacht niet, kijkt zelfs ernstig en zegt dan met een rustige stem: ‘Wellicht Vivaldi ja, maar ook Renzo Giordano!’

Bijna geschokt kijkt de directeur hem aan. Zijn rechteroog toont een zenuwtrekje, dat altijd opkomt wanneer hij onder druk staat.

‘U zegt?’ vraagt hij verbaasd.

‘Ik noem de naam van uw overleden zoon en de mogelijkheid om Renzo onsterfelijk te maken. Ik weet zeker dat u hiermee uw vrouw een grote dienst en eer bewijst.’

‘Maar ik begrijp u niet’, stamelt Filippo.

‘Signore Giordano, deze collectie, deze muziek heeft de potentie in zich om opnieuw de wereld te veroveren. Uw naam én die van uw zoon zullen daarom nimmer worden vergeten en in één adem worden genoemd met deze grote componist.’

Even lijkt het alsof Giordano een blik in de toekomst kan werpen, want hij glimlacht bij het aanlokkelijke idee. Maar dan schudt hij zijn hoofd.

‘Onzin, professor. Niemand zal zo’n voorstel aannemen.’

‘Het is reeds eerder gebeurd’, kaatst professor Gentili terug. ‘De eerste helft van de collectie is in feite gefinancierd door Roberto Foa, ter nagedachtenis aan zijn zoon Mauro die op zeer jonge leeftijd overleed.’

‘Ik zie dat u uw huiswerk goed heeft gedaan, professor.’

Onverstoorbaar gaat Gentili verder. Hij maakt met zijn handen een wijds gebaar en roept: ‘De Collezione Mauro Foa e Renzo Giordano. Zo zal deze collectie worden opgenomen in onze bibliotheek. Bovendien zal er een gepast vignet ontworpen worden voor nieuwe omslagen met daarop een afbeelding van uw zoon. In Memoria Di Renzo Giordano I Genitori.’

De professor slaat de armen over elkaar en geeft Giordano de gelegenheid te reageren. Grote rimpels staan op zijn voorhoofd en hij staart naar de foto van zijn zoon die in een zware zilveren omlijsting op zijn bureau staat.

‘Om welk bedrag zou het gaan?’ doorbreekt Giordano de stilte.

Professor Gentili haalt de schouders op. ‘We zijn nog in onderhandeling signore, maar waar het mij nu om gaat is of u akkoord gaat met dit idee.’

Ondertussen is Francesco weer in de deuropening verschenen.

Filippo loopt op de professor af, pakt hem bij de hand, trekt hem zachtjes al handenschuddend in de richting van de deur en bedankt hem voor het gesprek.

Net voordat ze bij de deur zijn, houdt Filippo even halt.

‘Ik wil u graag uitnodigen om het weekend in ons buitenhuis door te brengen. Mijn vrouw zal u graag willen spreken en ik weet zeker dat zij geïnteresseerd is in hetgeen u te vertellen heeft.’ Dan wendt hij zich tot zijn secretaris: ‘Francesco! Zorg ervoor dat er vervoer wordt geregeld voor de professor en laat mijn volgende gast over een minuut binnen.’ Giordano schudt de professor nog eenmaal hartelijk de hand, sluit de deur en keert terug naar zijn bureau.

De professor neemt zijn hoed en jas aan van een nog altijd onvriendelijk kijkende Francesco. 'Uw taxi staat beneden te wachten' deelt hij koeltjes mee. Als Alberto Gentili vlot de marmeren trappen afloopt, weet hij niet of hij moet juichen. Zou Giordano bereid zijn om de collectie bijeen te brengen en te houden?

Filippo Giordano tuurt naar de foto van zijn zoon. Zou dit een manier kunnen zijn om het verdriet van zijn vrouw wat te verzachten? Veel tijd om na te denken heeft hij niet, want Francesco brengt de regeringsvertegenwoordiger binnen. Hij heeft onmiddellijk een hekel aan het kleine, kalende mannetje, het stereotype van de klassieke boekhouder. Deze kondigt zonder omwegen en met een naar zeurstemmetje aan dat een groter winstaandeel van Giordano's onderneming gereserveerd zal worden voor de nieuwe en zondermeer veelbelovende plannen van Il Duce. Vanzelfsprekend is het een grote eer dat deze fabriek daar aan mag bijdragen.

Met de handen op de rug ziet Filippo de taxi met de professor weggrijden. Het monotone gezwets van de regeringsambtenaar dringt nauwelijks tot hem door. Filippo glimlacht en denkt: 'Het wordt tijd om Antonio Vivaldi maar weer tot leven te laten komen. In glorie en ter nagedachtenis van mijn zoon Renzo Giordano!'